

HZ. PEYGAMBER DÖNEMİNDE HZ. EBÛ BEKİR'İN SAHÂBE ARASINDAKİ KONUMU*

Merzuk Grabus**

E-mail: merzuk85@hotmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6958-8664>

Citation/©: Grabus, M. (2021). Hz. Peygamber döneminde Hz. Ebû Bekir'in sahâbe arasındaki konumu. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 11, 269-286.

DOI Number: <https://doi.org/10.53112/tudear.932133>

Öz

H. Ebû Bekir Kureş'in alt kolu konumunda olan Benî Teym kabilesine mensuptur. Benî Teym az sayıda mensubu bulunan küçük bir kabiledir. Cahiliye döneminde kan davalarını karara bağlamak ve diyet belirlemek anlamını ifade eden eşnâk görevi bu kabile tarafından ifa edilmiştir. Hz. Ebû Bekir ilk iman edenlerden biri olarak pek çok konuda Hz. Peygamber'e yardımcı olmuştur. Tebliğ faaliyetinde bulunmak ve köleleri satın alarak özgürlüğüne kavuşturmak önemli hizmetlerindedir. Allah yolunda malının tamamını infak ederek ashâb arasında cömert kişiliğiyle tanınmıştır. Mi'rac hadisesinden sonra Hz. Peygamber tarafından "es-Siddîk" olarak isimlendirilmiştir. Kur'an'da da ismi zimnen geçtiği kabul edilmektedir. Ferasetli, temkinli ve soğukkanlı olan Hz. Ebû Bekir bütün bu özellikleriyle sahâbiler arasında öne çıkan mümtaz bir şahsiyettir. Hz. Peygamber'in mağara ve hicret arkadaşı olması, en çok onunla istişare etmesi ve hastalandığında mihrabı ona tevdi etmesi gibi hususlar Hz. Ebû Bekir'i ayrıcalıklı kılmıştır. Hz. Peygamber'in methine mazhar olduğu gibi ashâb tarafından da hürmet ve itibar görmüştür. Hz. Peygamber ile münasebeti ashâb ile olan münasebetlerinde önemli ve belirleyici rol oynamıştır.

Anahtar Kelimeler: İslam tarihi, Hz. Ebû Bekir, Sahâbe, Hz. Peygamber dönemi, Benî Teym.

* Bu makale "Hulefâ-i Râşidin Döneminin İslam Tarihinde Belirleyici Rolü (Hz. Ebû Bekir Dönemi)" isimli doktora tezinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. Makale en az iki hakem tarafından incelenmiş, Turnitin kullanılarak benzerlik raporu alınmış ve araştırma/yayın etiğine uygunluğunu teyit edilmiştir.

Ethical Statement: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. The article was reviewed by at least two referees, a similarity report was obtained using Turnitin, and compliance with research/publication ethics was confirmed.

** Dr. Öğr. Gör. Balıkesir Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi. İslam Tarihi ABD.

THE POSITION OF ABU BAKR AMONG THE SAHABA DURING THE PERIOD OF THE PROPHET

Abstract

Abu Bakr belonged to a branch of the tribe of Quraysh, by the name of Benī Taym. This little sub-tribe consisted of a very few number of people. The duty of ashnaq, that is, the resolution of the blood feuds and determination of ransom was performed by this tribe in the era of Jahiliyyah. As one of the first Muslims Abu Bakr helped Muhammed (pbuh) from the earliest days. Some of his most important contributions of this period are his efforts to spread the religion, and his purchasing of slaves and consequently freeing them. He was well known for his limitless generosity for the cause of the God's religion. He was named as-siddiq after the Mīrāj. His name is mentioned in the Quran implicitly. Along with these characteristics, Abu Bakr was also one of the most even-tempered among the sahaba. Being Prophet's companion in the cave and during the Hijrah, and being his most confident consultant and Prophet's substitute in the mihrab during illness, earned him a special place in Prophet's regard. He was repeatedly praised by the Prophet himself and his companions. His relations with other companions are mostly modeled on his relationship with the Prophet himself.

Keywords: History of Islam, Abu Bakr, The period of the Prophet, Companions, Banu Taim.

Giriş

Hız. Peygamber İslâm'a davete başladığı zaman ilk icabet edenlerden birisi arkadaşı Hız. Ebû Bekir olmuştur. Hız. Peygamber'in pek çok zorluk ve meşakkatlerle karşılaştığı bir dönemde Hız. Ebû Bekir kendisine her türlü desteği vermiştir. İlk Müslümanlardan biri olarak Hız. Peygamber'e destek olması ve tebliğ faaliyetlerine başlaması, zaman içinde ashâb arasında itibar görmesine vesile olmuştur. Hız. Ebû Bekir'in ortaya koyduğu pek çok faaliyeti Hız. Peygamber tarafından da takdir edilmiştir. Hız. Ebû Bekir'in bu dönemde yaptığı faziletli işlere sahâbe de şahitlik etmiş ve ashâb arasında pek çok kişi maddi veya manevi olarak doğrudan kendisinden istifade etmiştir.

Hız. Ebû Bekir ile ilgili ortaya konulan pek çok çalışmada Hız. Peygamber'in vefatıyla ortaya çıkan ilk halifenin belirlenmesi konusundaki tartışma, hilafet makamına geldikten sonraki süreç, halife iken ortaya koyduğu bazı icraat ve faaliyetleri ele alınmıştır. Mamafih Hız. Ebû Bekir'in halife olmadan önce, Hız. Peygamber döneminde Hız. Ebû Bekir'in ashâb arasındaki konumu ve faaliyetleri üzerinde yeterince durulmadığı görülmektedir. Hâlbuki onu hilafet makamına taşıyan asıl unsurlar Hız. Peygamber döneminde ortaya koyduklarıdır. Bu bağlamda araştırmada Hız. Peygamber döneminde Hız. Ebû Bekir'in konumu, Allah Resulü

ile münasebetlerinin ashâb ile münasebetlerini ne yönde etkilediği ve sahâbenin gözünde Hz. Ebû Bekir'in mevkiinin ne olduğu hususunun ortaya konulması amaçlanmaktadır. Araştırmada Hz. Ebû Bekir'in biyografisinin aktarılmasından ziyade onu diğer sahâbeden farklı kılan özellikleri ele alınacaktır. Bu yapılırken Hz. Peygamber'le olan münasebetleri merkeze alınarak Hz. Ebû Bekir'in konumu ortaya konmaya gayret edilecektir. Hz. Peygamber'e olan bağlılığı ve kişisel özellikleri bağlamında ashâbın kendisine bakış tarzı da ayrıca ele alınacaktır. Sadakati, ikinin ikincisi olması, Hz. Peygamber'e bağlılığı, Hz. Peygamber'in ona verdiği değer gibi başlıklar çerçevesinde konu incelenecektir.

Araştırmamızın kaynakları arasında öncelikle İslam Tarihinin temel kaynakları yer almaktadır. İbn İshâk'ın *es-Sîre*, Vakıdî'nin *Kitâbu'l-Meğâzî*, İbn Hişam'ın *es-Sîretü'n-nebeviyye*, İbn Sa'd'ın *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, İbn Hacer'in *el-İsâbe fî temyîzi's-sahâbe*, Belâzürî'nin *Ensâbü'l-eşrâf*, Taberî'nin *Tarihü'l-ümem ve'l mülûk*, İbn Abdilberr'in *el-İstî'âb fî ma'rifeti'l-ashâb*, İbnü'l-Esîr'in *el-Kâmil fi't-tarih*, İbn Kesîr'in *el-Bidâye ve'n-nihâye* gibi eserlerinden istifade edilmiştir. Bununla birlikte ilgili yerlerde hadis kitaplarına da müracaat edilmiştir. Aynı şekilde ikincil kaynak olarak son zamanlarda Hulefâ-yı Râşidîn dönemiyle ilgili yazılan bazı eser ve makalelere yer verilmiştir. İbrahim Sarıçam Hoca'nın *Hz. Ebû Bekir* ile Mustafa Fayda'nın *Hulefâ-yı Râşidîn Devri* isimli eserleri buna örnek olarak verilebilir. Bununla birlikte Yunus Akyürek'in *Râşid Halifeler Dönemi-I (Hz. Ebubekir)* isimli çalışmasından yararlanılmıştır. Ayrıca Hüseyin Algül'ün *Hz. Ebû Bekir'in İslâm'ın İlk Yıllarındaki Faaliyetlerine Genel Bakış* isimli makalesinden de istifade edilmiştir.

1. Hz. Ebû Bekir'in Soyü

1.1. Benî Teym Kabilesi

Hz. Ebû Bekir'in mensup olduğu Benî Teym, Kureyş kabilesinin alt kollarından olup sayıca küçük bir kabiledir (Taberî, 1969b, s. 209). Böyle olmasına rağmen Mekke'de ortaya çıkan bazı tartışmalı olaylarda safını belli eden kabilelerden birisi olmuştur. Nitekim Benî Abdüddar ve Benî Abdülmenâf arasında meydana gelen anlaşmazlıkta Benî Abdülmenâf'ın oluşturduğu Hılfu'l-Mutayyebîn'in safında yer almıştır (İbn Sa'd, 2001a, ss. 58-59; İbnü'l-Esîr, 1987a, ss. 350-351, 558; İbn Kesîr, 1990a, s. 209, 291). Benî Teym kabilesi hakeza mazlumun hakkını korumak üzere kurulan Hılfu'l-Fudûl cemiyetine katılmış, hatta kurulmasına öncülük etmiştir. Zira zikredilen cemiyet Teym kabilesinin önemli mensuplarından Abdullah b. Cüdân'ın evinde kurulmuştur (İbn Kesîr, 1990a, ss. 291-293). İslamiyet'in zuhuruna yakın dönemlerde Kâbe onarımına iştirak eden kabileler içinde Benî Teym de vardır. (İbn Sa'd, 2001a, s. 121). Ficâr savaşlarına da katılan Benî Teym, Kureyş tarafında yer almıştır (Fayda, 1988, ss. 93-94). Sayıca her ne kadar küçük bir kabile olarak kabul edilse de esasen toplumsal hadiselerle kayıtsız kalmadığını ve Mekke toplumunu ilgilendiren konularda üzerine düşeni yaptığını görmek mümkündür. Bununla birlikte kan davalarında karar vermek ve diyet belirlemekle ilgili olan eşnâk görevi de Teym kabilesi tarafından ifa edilmekteydi. Bu görevi son olarak Hz. Ebû Bekir yürütmekteydi (İbn Hacer,

1995, s. 149; İbnü'l-Esîr, 1994, s. 310; Akkâd, 2005, s. 9). *“Karşılaştığı meselelere yaklaşım tarzı, bunları çözme yöntemi ve insanlar arası münasebetleri doğru okuyabilmesi ailesinden kendisine tevarüs eden bu görevle ilgili olmalıdır”* (Akyürek, 2018, s. 57).

Bu kabilenin Hz. Ebû Bekir dışında en meşhurları Abdullah b. Cüdân, Talha b. Ubeydullah ve Osman b. Amr'dır (İbn Sa'd, 2001c, s. 207; 2001d, s. 81).

Yukarıdaki bilgiler ışığında Hz. Ebû Bekir'in Kureyş kabilesinin içinde en zayıf olan kabilelerden birine mensup olduğunu görmek mümkündür. Teym kabilesinin Haşimoğulları veya Ümeyyeoğulları gibi siyasî anlamda bir nüfuzu söz konusu olmamasına rağmen ilk Halife bu kabileden seçilmiştir. Durum böyle iken burada ister istemez bazı sorular akla gelmektedir. Gerek Kureyş kabilesinin yapısı gerekse o dönemin idaresi açısından yaklaşıldığında böyle bir durumun söz konusu olması pek mümkün gözükmemektedir. Başka bir ifadeyle Kureyş'in güç ve nüfuz sahibi kabile kolları dururken Teym kabilesinden bir liderin ortaya çıkması ihtimal dâhilinde bile değildir. Öyle ise tam tersine gerçekleşen bu hadise, kabile, asabiyet, güç ve nüfuzdan ziyade Hz. Ebû Bekir'in şahsiyeti ve toplum içindeki değeriyle izah edilebilir.

1.2. Hz. Ebû Bekir'in Ailesi

Hz. Ebû Bekir'in babası Ebû Kuhâfe'dir. Asıl adı Osman b. Âmir b. Amr'dır. Annesi ise Ümmü'l-Hayr olarak bilinen Selma binti Sahr b. Âmir'dir. Hem annesi hem babası Teym kabilesine mensuptur (İbn Sa'd, 2001c, s. 155; Mizzî, 1988, s. 283; Akkâd, 2005, ss. 9-10). Babasının Kuhâfe isminde bir çocuğu olmadığı halde neden Ebû Kuhâfe olarak isimlendirildiği hususunda kaynaklarda bilgi mevcut değildir. Ebû Kuhâfe uzun süre Müslüman olmamışsa da Hz. Ebû Bekir'in Müslüman oluşuna karşı muhalefet etmemiştir. Bu durumunu, Hz. Ebû Bekir'in köleleri azat ederken işlerinde ona yardımcı olsun ve onu savunsunlar diye güçlü köleleri azat etmesini istemesi teyit etmektedir (İbn İshâk, 1976, ss. 171-172; İbn Hişâm, 1990a, s. 346; Köse, 2019, s. 202). Ebû Kuhâfe Tuleka'dan (Taberî, 1969b, s. 61; İbn Hişâm, 1990c, ss. 54-55; Çubukçu, 1994, ss. 177-178) olup Mekke Fethi günü Müslüman olmuştur. (İbn Sa'd, 2001e, ss. 78-80; İbn Hallikân, 1978, s. 68). Rivayete göre Mekke Fethi'nden sonra Hz. Ebû Bekir ihtiyar babası Ebû Kuhâfe'yi alıp Hz. Peygamber'in huzuruna götürmüştür. Hz. Peygamber bu durum karşısında üzülmüş ve kendisine haber verilmesi durumunda babasının ayağına gidebileceğini ifade etmiştir. Hz. Ebû Bekir ise bu durumun daha münasip olduğu beyanında bulunmuştur. Bu görüşmede Ebû Kuhâfe, Hz. Peygamber'in kendisini İslamiyet'e davet etmesi neticesinde Müslüman olmuştur (İbn Sa'd, 2001e, ss. 78-79; Belâzürî, 1996b, ss. 99-100). Ahir ömründe âmâ olan Ebû Kuhâfe, Hz. Ebû Bekir'in vefatından sonra yüz yaşına yaklaştığı bir dönemde Mekke'de vefat etmiştir (İbn Sa'd, 2001e; Belâzürî, 1996a, s. 100; Sarıçam, 2013, ss. 3-4).

Hz. Ebû Bekir'in annesi Selma binti Sahr ile alakalı kaynaklarda fazla bir bilgi mevcut değildir. Ancak İslam'ın ilk yıllarında Hz. Ebû Bekir'in başına gelen bir hadisede annesinden söz edilmektedir. Rivayete göre Hz. Ebû Bekir bir gün Kâbe'de namaz kılma arzusunu Hz.

Peygamber'e bildirmiştir. Hz. Peygamber kendisine her ne kadar Müslümanların sayılarının az olduğunu ifade etse de ısrarı üzerine harekete geçmeyi uygun görmüştür. Bu esnada Hz. Ebû Bekir, Utbe b. Rebîa başta olmak üzere müşrikler tarafından ağır bir şekilde dövülmüş ve baygın halde annesinin yanına götürülmüştür. Ağır yaralı olan Hz. Ebû Bekir kendine geldiğinde annesine önce Hz. Peygamber'i sorduğu rivayet edilmiştir. Bunun üzerine annesi ve Ümmü Cemil kendisini Hz. Peygamber'in bulunduğu Daru'l-Erkâm'a götürmüşlerdir. Burada Hz. Peygamber'i sağ salım gören Hz. Ebû Bekir çok sevinmiş ve kendisinden annesinin hidayeti için dua etmesini talep etmiştir. Bu hadisenin sonrasında annesinin Hz. Peygamber'in huzurunda İslâm'a girdiği zikredilmektedir (İbn Kesîr, 1990b, ss. 30-31).

Hz. Ebû Bekir Hz. Peygamber'in doğumundan iki veya üç yıl sonra Mekke'de dünyaya gelmiştir. Kaynaklarda geçen asıl ismi Abdullah b. Ebî Kuhâfe Osman b. Amr el-Kureşî et-Teymî'dir (İbn Sa'd, 2001c, s. 155; Mizzî, 1988, ss. 282-285; Akkâd, 2005, ss. 9-11). Cahiliye döneminde adı Abdulkâbe idi. İslâm'a girdikten sonra ise Hz. Peygamber ona Abdullah ismini vermiştir. Fakat daha ziyade Ebû Bekir künyesiyle şöret bulmuştur (İbn Hişam, 1990a, s. 285).

Hz. Ebû Bekir'in anne baba bir Abdullah isminde bir kardeşinden kaynaklarda bahsedilmektedir (İbn Sa'd, 2001e, s. 78). Babasının Hind binti Nukayd isimli hanımından doğma Ümmü Ferve, Ümmü Âmir ve Kureybe adında üç kızı olduğu rivayet edilmektedir. Dolayısıyla bunlar da Hz. Ebû Bekir'in baba bir kız kardeşleridir (İbn Sa'd, 2001e, s. 78).

Hz. Ebû Bekir Cahiliye döneminde Kuteyle binti Abdüluzza ile ilk izdivacını yapmış ve bu izdivaçtan Abdullah ve Esmâ adlı çocukları doğmuştur. Kuteyle İslâm'ı kabul etmediğinden dolayı onu boşamış ve Ümmü Ruman binti Amir ile evlilik yapmıştır. Âişe ve Abdurrahman bu evlilikten dünyaya gelmişlerdir. Hz. Ebû Bekir Ümmü Ruman'ın ölümünden sonra Esmâ binti Umeys ile evlenmiş ve bu evlilikten Muhammed b. Ebû Bekir doğmuştur. Bunun haricinde Hz. Ebû Bekir Hazrec kabilesinden Habîbe binti Hârice isimli bir hanımla da evlenmiş ve bu hanımdan Ümmü Külsüm adında bir kızı dünyaya gelmiştir (İbn Sa'd, 2001c, s. 155).

2. Hz. Ebû Bekir'in Tanınmasında Öne Çıkan Bazı Özellikleri

2.1. Sıddık Oluşu ve Değeri

Hz. Ebû Bekir'in ilk iman eden kişi olduğu hususunda İbn (İbn Sa'd, 2001c, s. 157; Fayda, 1994, ss. 101-108) başta olmak üzere diğer klasik kaynaklarda pek çok rivayet mevcuttur (Suyutî, 2013, ss. 106-107). Bununla birlikte bazı kaynaklarda ilk Müslümanın Hz. Hatice ile Hz. Ali olduğu şeklinde nakledilirse de rivayetlerin araları şöyle birleştirilmektedir: Erkeklerden Hz. Ebû Bekir, kadınlardan Hz. Hatice, çocuklardan ise Hz. Ali ilk Müslüman olmuştur (İbn Kesîr, 1990b, ss. 17-18; Suyutî, 2013, ss. 108; Akkâd, 2005, s. 73).

İlk iman eden Hz. Ebû Bekir'in pek çok olayda bunu adeta ispatladığını müşahede etmek mümkündür. Bunlardan birisi İsrâ ve Mi'rac hadisesidir. Esasen Hz. Ebû Bekir, iman gücünü ve Hz. Peygamber'e sadakatının zirvesini bu hadisede ortaya koymuştur. Hz. Peygamber, İsrâ ve Mi'rac hadisesini müşriklere beyan ettiği zaman onunla alay edip böyle bir şeyin mümkün olamayacağını ifade ederek bunu imkânsız ve mantıksız bulmuşlardı. Hatta bununla kalmayarak öteden beri dostu olan ve ilk inananlardan Hz. Ebû Bekir'e kendilerince mantık dışı olan bu olayı haber vermişlerdi. Hz. Ebû Bekir ise hiç tereddüt etmeden "o söylüyorsa doğru söylüyor" diyerek tasdikte bulunmuştur. Buradaki tasdikinden dolayı Hz. Peygamber tarafından kendisine "Siddîk" lakabı verilmiştir. Hz. Ebû Bekir'in gerek imanı gerekse sadakati konusunda Hz. Peygamber'in şu sözleri anlamlıdır: *"Size Peygamber olarak gönderildiğim vakit hepiniz bana 'yalancısın' dediğiniz halde, Ebû Bekir bana iman edip tasdik etti ve bana nefsi ve malıyla yardım etti"* (İbn Kesîr, 1990b, s. 27; Suyûtî, 2013, ss. 102-103, 109-110, 113-116).

Başka bir hadisinde ise *"Ben Ebû Bekir dışında, Müslüman olmasını teklif ettiğim herkesten bir zorluk gördüm. Ebû Bekir'e gelince; o, teklifimi tereddüt etmeden kabul etti"*. (Buhârî, Fedâilü Ashâbi'n-Nebî, 5; Tirmizî, Menâkıb, 15; Algül, 2003, s. 26).

Hz. Ebû Bekir'in, Hz. Peygamber nezdindeki değerini kendisiyle alakalı söylediği hadislerden anlamak mümkündür. *"Muhakkak ki arkadaşlığı hususunda da mali hususunda da insanların bana en çok ihsanlısı, Ebû Bekir'dir. Ümmetimden kendime bir dost edinseydim Ebû Bekir'i edinirdim. Lâkin İslâm yüzünden meydana gelen kardeşlik, şahsi dostluktan efdaldir. Mescidde Ebû Bekir'in kapısından başka kapatılmadık hiçbir kapı kalmaz!"* (Buhârî, Fezâilü Ashâbi'n-Nebî, 2; Salât, 80; Müslim, Fezâilü's-Sahâbe, 5, 6, 7).

Seçkin sahâbilerden olan Hz. Abdullah b. Ömer de Hz. Ebû Bekir hakkında şöyle diyor: *"Nebî (s.a.s.) zamanında, Ebû Bekir üzerine hiç kimseyi üstün tutmazdık. Sonra Ömer'i, Osman'ı sayardık. Sonra da ashâb arasında fark gözetmezdik."* (Buhârî, Fezâilü Ashâbi'n-Nebî, 3).

Sahâbilerden Amr b. el-Âs da Hz. Peygamber'in Hz. Ebû Bekir'e olan sevgisine dair şahitliğini şöyle dile getirmiştir: *"Zâtüsselâsil gazvesinden döndükten sonra Hz. Peygamber'in huzuruna vardım ve şöyle sual ettim 'Ya Resûlallah insanların hangisi sana en sevimlidir?' Hz. Peygamber, Âişe'dir" dedi. Daha sonra, erkeklerden en sevimli kimdir diye sorunca Âişe'nin babasıdır' buyurdu."* (Buhârî, Fezâilü Ashâbi'n-Nebî, 5; Meğâzî, 63; Müslim, Fezâilü's-Sahâbe, 8).

Yukarıda verilen bilgilerden hareketle Hz. Ebû Bekir'in sahâbe arasındaki yerinin farklı olduğunu söylemek mümkündür. Hz. Ebû Bekir sayıca az olan bir kabileye mensup olsa da yapıp ettikleri onun toplum tarafından saygınlık kazanmasına ve itibar görmesine vesile olmuştur (Suyûtî, 2013, ss. 104-106).

Esasen pek çok kişi Hz. Ebû Bekir'in delaletiyle Müslüman olmuştur. Bunlar arasında Osman b. Affân, Zübeyr b. El-Avvâm, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebî Vakkâs, Talha b. Ubeydullah gibi Aşere-i Mübeşşere'den sahâbiler vardır (İbn İshâk, 2004a, s. 184; İbn Hişâm, 1990a, s. 286; Hamidullah, 2009, s. 92; Fayda, 2014, s. 30). Bunların yanında Ebû Ubeyde b. Cerrâh, Osman b. Maz'un, Saîd b. Zeyd, Abdullah b. Mes'ud, Ebû Seleme, Hâlid b. Saîd, Ubeyde b. Hâris, Habbâb b. Eret, Erkam b. Ebî'l-Erkam, Suheyb b. Sinân, Bilâl-i Habeşî gibi meşhur sahâbiler de onun vasıtasıyla İslam ile müşerref olmuşlardır (İbn Hişâm, 1990a, ss. 287-293; Üstün, 2013, s. 22).

Hz. Peygamber'in İslâmiyet'e daveti üzerine birçok zayıf, güçsüz ve köle statüsündeki kişi Müslüman olmuştur. Fakat bu durum Mekke müşriklerin rahatsızlığına yol açtı. Bundan dolayı sahip oldukları kölelere eziyet etmeye başladılar. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir bu mazlum köleleri efendilerinden satın alarak azat etmiştir. Hz. Bilâl-i Habeşî, Amir b. Führeyre, Ubeyd, Zinnire ve Nehdiye onun tarafından kurtarılan mazlumlardan bazılarıdır (İbn İshâk, 1976a, s. 228; İbn Hişâm, 1990a, ss. 345-346; İbnü'l-Esîr, 1987a, ss. 588-591; Algül, 2003, s. 27). Bu eşiz örnek davranış Hz. Ebû Bekir'in Hz. Peygamber'e bağlılığı, sadakati ve en sıkıntılı dönemde İslâmiyet uğruna yapmış olduğu hizmetin ne denli büyük olduğunu gösterir (Sarıçam, 2013, s. 10).

Kaynaklarda geçtiğine göre İslâm'ın tebliği yolunda servetini Allah yolunda harcayanların başında Hz. Ebû Bekir gelir. Mekke döneminde varlıklı bir tüccar olan Hz. Ebû Bekir güçsüzleri ve köleleri azat etmek için 40 bin dirhemlik servetinin 35 bin dirhemini harcamıştır. Bu harcamayı sadece Allah'ın rızasını umarak yaptığını ifade etmiştir (İbn Sa'd, 2001c, s. 158; İbn Hacer, 1995, ss. 147-148).

Bütün bu rivayetler Hz. Ebû Bekir'in sahâbiler içinde ayrı bir konumda olduğunu göstermektedir. Hz. Peygamber'in sevgisine ve methine mazhar olan Hz. Ebû Bekir'in sadakati ve değeri ashâb tarafından da bilinen bir husustu. Sahâbe Hz. Peygamber'in vefatından sonra da Hz. Ebû Bekir'in bu konumunu unutmamış ve hilâfet makamına uygun görmüşlerdir.

2.2. İkinin İkincisi Olması

Hz. Ebû Bekir'in Hz. Peygamber ile birlikte Medine'ye hicreti dışında Habeşistan'a da hicret etme girişiminde bulunduğu nakledilmektedir. Rivayete göre Mekke'de müşriklerin Müslümanlara yönelik şiddet ve eziyetleri arttığı bir dönemde Müslümanlar çareyi Habeşistan'a hicrette bulmuşlardı. Bu bağlamda 615 ve 616 yıllarında iki kez hicret edilmişti. Müşrikler özellikle Kur'an'ın yüksek sesle okumasına karşı çıkınca Hz. Ebû Bekir de hicret için Hz. Peygamber'den izin alıp yola çıkmıştı. Berkü'l-Gimâd denilen mevkiye vardığında yakinen tanıdığı Kâre kabilesi reisi İbnü'd-Düğünne ile karşılaştı. Kendisine hicret etmek üzere Mekke'den ayrıldığını söyleyince, İbnü'd-Düğünne bu duruma çok şaşırılmış ve üzüldüğünü ifade etmiştir. Daha sonra beraber Mekke'ye döndüler. İbnü'd-Düğünne şehre girince Hz. Ebû Bekir'i himayesine aldığını ilan etse de müşrikler ancak bazı

şartlarla bunu kabul edeceklerini bildirdiler. Bu şartlar, Hz. Ebû Bekir'in yüksek sesle Kur'an okumaması ile ibadetlerini evinde yapmasını ihtiva ediyordu. Zira Kur'an tilavetinde bulunduğu zaman gençler ve kadınlar çok etkileniyordu. Şartlar böyle olsa da Hz. Ebû Bekir uzun süre dayanamayarak avlusunda bir namazgâh inşâ etmiş ve içinde namaz kılmaya ve yüksek sesle Kur'an okumaya başladı. Bu şekilde o, müşriklerle yaptığı ahidinden vazgeçmiş bulunuyordu. Bunun üzerine Mekkeliler İbnü'd-Düğüenne'yi bu durumdan haberdar ettiler. İbnü'd-Düğüenne de daha fazla kendisini himaye edemeyeceğini bildirince, Hz. Ebû Bekir sadece Allah'ın himayesine iltica ettiğini duyurmak suretiyle Hz. Peygamber'in yakınında olmayı sürdürdü. Bu sebeple bu hadiseden sonra tekrar Kureyş'in baskılarına maruz kaldı (İbn Hişâm, 1990b, ss. 24-26; Şâmî, 1993a, ss. 410-411; Halebî, 1980a, ss. 484-485; Demircan, 2015, s. 21; Akyürek, 2018, ss. 59-60; Sabuncu, 2020, s. 24). Söz konusu olay, Hz. Ebû Bekir'in Kur'an hususundaki hassasiyetini göstermesi bakımından manidardır. Ayrıca çok sıkıntılı bir dönemde böyle bir cesaret örneğini ortaya koyması da ashâbın gözünden kaçmamış olsa gerektir.

İslam tarihinde önemli hadiselerden biri Hz. Peygamber'in Medine'ye hicret etmesidir. Bilindiği üzere Akabe Biatlerinden sonra Hz. Peygamber Müslümanları Medine'ye hicret etmeleri için teşvik etmişti. Müslümanlar hicret edince Hz. Ebû Bekir de hicret için Hz. Peygamber'den izin istemiştir. Fakat Hz. Peygamber bunu uygun görmemiş ve sabrı tavsiye ederek Cenâb-ı Hakk'ın kendisine umulur ki daha iyi bir yol arkadaşı nasip edeceğini söylemiştir. Hz. Ebû Bekir, Hz. Peygamber'in söylediklerinin satır aralarını çok iyi okuyabilen birisi olarak bizzat Allah Resûl'ünü beklemesi gerektiğini anlamış ve hicret yolculuğu için gerekli hazırlıkları yapmaya başlamıştı. Müşrikler'in Hz. Peygamber'e suikast düzenleyeceklerine dair haber gelince bu tarihî yolculuğun vakti gelmiş ve Hz. Peygamber Hz. Ebû Bekir ile bu önemli yolculuğa revan olmuştur. Hz. Peygamber geceleyin Hz. Ebû Bekir ile birlikte evinden çıkıp Mekke'nin güneyinde bulunan Sevr mağarasına gitmişlerdir. Müşrikler peşlerini bırakmayıp bir ara mağaranın önüne geldiklerinde Hz. Ebû Bekir çok endişelenerek: *"Ey Allah'ın Resûlü! Bunlardan biri eğilip de alttan baksa bizi muhakkak görecekler"* deyince Hz. Peygamber: *"Ey Ebû Bekir! Üçüncüleri Allah olan iki kimseyi ne zannediyorsun?"* buyurdu. (Buhârî, Menâkıbü'l-Ensâr, 45; Fezâilü Ashâbi'n-Nebî, 2; Müslim, Fezâilü's-Sahâbe, 1). Hz. Peygamber burada Hz. Ebû Bekir'i teselli etmekle birlikte hicretten dokuz sene sonra bu hadiseyi haber veren şu âyet-i kerîme nazil olmuştur: *"Eğer siz ona (peygambere) yardım etmezseniz, inkâr edenler onu iki kişiden biri olarak çıkardıkları zaman, ona bizzat Allah yardım etmişti. Hani onlar mağarada bulunuyorlardı; arkadaşına: 'Üzülme! Çünkü Allah bizimledir' diyordu. Allah da onun üzerine huzur indirmiş, sizin kendilerini görmediğiniz birtakım ordularla onu desteklemiştir..."* (Tevbe, 9/40). Cenâb-ı Hakk bu âyet-i kerîme'yi nazil ederek hadiseyi ebedileştirmiştir (İbn Sa'd, 2001a, ss. 193-204, 2001c, ss. 158-159; İbn Abdilber, 1992a, ss. 964-965, 968; Fayda, 2014, ss. 34-35).

Türk ve İran edebiyatında, Hz. Peygamber'le beraber her türlü sıkıntı ve meşakkati göze alarak hicret eden Hz. Ebû Bekir'e Peygamber'in mağaradaki dostu anlamına gelen yâr-ı gâr lakabı verilmiştir (Fayda, 1994, ss. 101-108).

Bu hadiseye bakıldığında Hz. Ebû Bekir'i sahâbe içinde ön plana çıkaran bazı hususlar söz konusudur. Öncellikle Hz. Ebû Bekir'in Hz. Peygamber'e böylesine önemli bir hadisede yol arkadaşı olması sıradan bir vaka olmadığı gibi tesadüfen olmuş bir olay da değildir. Burada Hz. Peygamber'in, onca sahâbî içinde özellikle Hz. Ebû Bekir'in hicret arkadaşı olmasını arzu ettiği anlaşılmaktadır. Bu da Hz. Peygamber'in ona verdiği değeri göstermesi açısından manidardır. Hakeza Kur'an-ı Kerim'de doğrudan isim olarak geçen sahâbîlerden Zeyd b. Harise (Ahzâb, 33/37) dışında yukarıda zikredilen ayette arkadaş anlamına gelen "sâhib" kavramı Hz. Ebû Bekir için kullanılmıştır. Bu da Hz. Ebû Bekir'i ayrıcalıklı kılan hadiselerden birisidir.

Hz. Ebû Bekir ile ilgili bu gelişmelerin sahâbe tarafından nasıl görüldüğüyle alakalı bazı örnekler vermek uygun olacaktır. Benî Sakîfe'de Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer'in halife adaylarından biri olabileceğini söylemesi üzerine o, Ebû Bekir'in olduğu bir ortamda aday olmayacağını, zira onun Hz. Peygamber ile Sevr mağarasında geçirdiği bir gün bir gecenin Ömer'den ve ailesinden daha hayırlı olduğunu ifade etmiştir (Dineverî, 1990, s. 23, 26; Nuveyrî, 2004, s. 21). Bunlardan birisi de Hz. Peygamber tarafından ümmetin emîni olarak vasıflandırılan Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'tır ki o da Hz. Ebû Bekir'in yaşayan muhacirler içinde en faziletli ve mağarada ikinin ikincisi olduğunu ifade etmiştir (İbn Hişâm, 1990c, ss. 308-312; Belâzürî, 1996a, ss. 580-584; Taberî, 1967b, ss. 201-206, 218-222; İbn Asâkir, 1995a, s. 286; İbnü'l-Esîr, 1987b, ss. 189-195; Zehebî, 1993c, ss. 5-11; İbn Seyyidî'n-Nâs, 1993b, s. 254; İbn Kesîr, 1990c, ss. 245-250; İbn Kesîr, 1990d, ss. 301-302; İbn Haldûn, 1988, ss. 487-489; Kastallânî, tr.s.a, s. 128; Şâmî, 1993c, ss. 312-314; Akkâd, 2005, ss. 153-156). Bu şahitliklerinden anlaşılan odur ki Hz. Ebû Bekir'in Hz. Peygamber'in hicret arkadaşı olması sahâbîler tarafından ayrı bir fazilet ve değer olarak kabul edilmiştir.

Hz. Ebû Bekir hakkında sadece muhacirlerden değil, Ensârdan da olumlu görüş beyan edenler olmuştur. Mesela Beşîr b. Sa'd, Benî Sakîfe'de Halife tartışması esnasında Ensârdan birinin seçilmesini ısrarla isteyen hemşehrilerine rağmen Hz. Ebû Bekir'in tarafını tutmuş ve ona ilk biat edenlerden olmuştur (İbnü'l-Esîr, 1987b, ss. 193-194; Algül, 2018, 47).

2.3. Hz. Peygamber'e İttibas

Hz. Ebû Bekir Müslüman olduğu günden itibaren Hz. Peygamber'e her mevzuda uymayı bir esas haline getirmişti. Hz. Peygamber'in her söylediğinde bir hikmet olduğunu kavramış ve ona uymuştur. Bu konuda pek çok meseleyle alakalı örnek vermek mümkündür. Mesela tebliğ ve irşat görevlerinde Hz. Peygamber'e tabi olarak ciddi faaliyetlerde bulunduğu rivayetlerden müşahede edilmektedir. Hz. Peygamber, İslâm'a davet etmeye başladığı

zaman Hz. Ebû Bekir de ona tabi olarak yukarıda zikredilen pek çok sahâbînin Müslüman olmasına vesile olmuştur. Aynı şekilde müstaz'afûna yardımı da bu kabildendir.

Hz. Ebû Bekir'in Hz. Peygamber'e tabi olmasıyla alakalı Hudeybiye örneği manidardır. Hicretin altıncı yılında Mekkeli müşriklerle yapılan Hudeybiye müsalahasında Hz. Peygamber'in kabul ettiği şartlar zahirde Müslümanların aleyhineydi. Bu durum bazı sahâbîleri rahatsız etmiştir. Bunlardan birisi de Hz. Ömer'dir. Hz. Ömer anlaşma şartları karşısında hayıflanmış ve umre yapmadan Medine'ye dönmeyi bir türlü hazmedememiştir. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir, Hz. Peygamber'in söylediklerinde bir hikmet olduğunu söyleyip Hz. Ömer'i Medine'ye dönmesi konusunda ikna etmiştir. Bu telkini neticesinde Hz. Ömer de bu anlaşmanın ileride Müslümanların muzaffer olmasına vesile olacağını idrak etmiş ve kendisini takdir etmiştir (Buhârî, Meğazî, 35; Müslim, Cihâd, 90-97; Vakıdî, 1966a, s. 573, 600, 603-604, 606-612; İbn Sa'd, 2001b, ss. 91-100). Hz. Ebû Bekir, yapısı gereği her konuda Hz. Peygamber'in rıza gösterdiği meselelerde hiç düşünmeden ona tabi olmuştur. Buradaki tavrı da bunu teyit etmektedir.

Hz. Ebû Bekir, Hz. Peygamber'e ve İslam'a adeta hayatını vakfetmiştir. Bunun en bariz örneği Tebûk seferinin hazırlığı esnasında ortaya koyduğu davranışdır. Rivayete göre Hz. Peygamber Tebûk seferi için hazırlık yapmaya başlayınca Müslümanları da yardım hususunda teşvik etmiştir. Ashâb-ı kirâm ellerindeki imkânlar nispetinde adeta yarışarcasına yardımda bulunmaya gayret göstermişlerdir. Böyle bir ortamda Hz. Ömer de infak etmek amacıyla malının yarısını alarak yola koyulmuştur. Bu sefer infakta Hz. Ebû Bekir'i geçirim düşüncesiyle Hz. Peygamber'in huzuruna varmıştır. Hz. Peygamber kendisine ne getirdiğini sorunca malının yarısını getirdiğini söylemiştir. Az sonra Hz. Ebû Bekir geldiğinde ona da aynı soru sorulmuş, o ise malının tamamını tasadduk etmek üzere getirdiğini ifade etmiştir. Ailesine ne bıraktığı sorusuna da Allah ve Resûlünü diyerek cevap vermiştir. Bunun üzerine Hz. Ömer, Hz. Ebû Bekir'i ebediyen geçemeyeceğini beyan etmiştir (Tirmizî, Menâkıb, 16; Ebû Dâvûd, Zekât, 40; Köksal, 1979, ss. 157-158; Bûtî, 1991, ss. 433-434).

Bir insanın malının tamamını Allah yolunda tasadduk etmesi kolay bir şey değildir. Ashabın içinde bunu yapabilen tek kişi Hz. Ebû Bekir'dir. Hz. Ebû Bekir malının tamamını vererek Hz. Peygamber'e olağanüstü bir şekilde tabi olduğunu göstermiştir. Bu davranışı sahâbeye de örneklik teşkil etmiştir.

Hz. Ebû Bekir'i diğer sahâbîlerden farklı kılan bazı hususlar şöyle sıralanabilir:

Gerek savaş gerekse barış şartlarında daima Hz. Peygamber'in yanında bulunmuştur. Böylece Hz. Peygamber'in kararlar almadan önce en çok müşaverede bulunduğu sahâbî Hz. Ebû Bekir olmuştur. Buna örnek olarak Bedir esirleriyle ilgili yaptığı istişareyi vermek mümkündür. Rivayete göre Hz. Peygamber Bedir esirlerine nasıl muamele yapılacağı hususunda sahâbîleriyle istişarelerde bulunmuş ve neticede Hz. Ebû Bekir'in bu konudaki

görüşünü benimseyerek esirlerin fidye karşılığında serbest bırakılmasına karar vermiştir (Müslim, Cihad, 58; İbn Abdilberr, 1992, s. 880).

Her daim Hz. Peygamber'in yanında bulunan Hz. Ebû Bekir aziz dostunu canı pahasına korumayı mühim bir görev olarak telakki etmiştir. Rivayete göre bir gün Kâbe'nin yanında namaz kılmakta olan Hz. Peygamber, müşriklerden Ukbe b. Ebî Muayt'ın saldırısına maruz kalmıştı. Ukbe, Hz. Peygamber'in secdeye vardığı esnada boğazına atkısını dolayarak onu boğmaya başladı. Bunu gören Hz. Ebû Bekir ve yanındakiler duruma müdahale ettiler. Hz. Ebû Bekir, Ukbe'yi sert bir şekilde itti ve "Ey Ebân'ın babası, ey Kureyşiler! Siz, 'Rabbim Allah'tır' dediği için mi bir kişiyi öldüreceksiniz?" diyerek kendisine çıkıştı (Taberî, 1967a, s. 333; Beyhakî, 1998a, s. 274; Zehebî, 1993a, s. 215; İbn Kesîr, 1990b, s. 46; Kastallânî, trs.a, s. 136; Şâmî, 1993a, ss. 436-437; Halebî, 1980a, ss. 472-473; Akyürek, 2018, s. 59).

Hz. Ebû Bekir'i ayrıcalıklı kılan bir başka husus da H. 9. yılında Hz. Peygamber'in adına hac emiri olarak vazife yapmasıdır (Vâkîdî, 1966b, s. 1077; İbn Seyyidi'n-Nâs, 1993b, s. 284; İbn Kesîr, 1990e, s. 358; Halebî, 1980c, s. 231).

Cömertliğiyle bilinen Hz. Ebû Bekir Medine'ye hicret ettikten sonra Hz. Peygamber'in isteği üzerine iki yetim çocuğa ait olan bir arsayı mescidin inşaaası için on dinar karşılığında satın almıştır (İbn Sa'd, 2001a, s. 205; Beyhakî, 1998b, s. 23; İbn Seyyidi'n-Nâs, 1993a, s. 215; Zehebî, 1993b, s. 28; İbn Kesîr, 1990b, ss. 186-187, 196, 199, 215; Şâmî, 1993b, s. 335; Halebî, 1980b, s. 252). Bu örnek davranış da Hz. Ebû Bekir'in Medine'de tanınmasına ve sahâbe arasında önemli bir yere sahip olmasına vesile olmuştur.

Hz. Ebû Bekir'in ifa ettiği bazı vazifeler onun ön plana çıkmasını sağlamıştır. Mesela Hz. Peygamber, hastalığı esnasında mescide geçip namaz kıldıramayacak duruma geldiğinde imamlık görevini Hz. Ebû Bekir'e tevdi etmiştir. Böylece onun, Hz. Peygamber'in sağlığında on yedi ila altmış vakit namaz kıldırıldığı kaynaklarda geçmektedir (İbn Hişâm, 1990c, ss. 302-304; Belâzürî, 1996a, ss. 556-557; Taberî, 1967b, s. 197; Beyhakî, 1998c, ss. 186-187; İbn Asâkir, 1995b, ss. 259-260; İbnü'l-Esîr, 1987b, s. 186; Zehebî, 1993a, ss. 552-556; İbn Kesîr, 1990c, ss. 231-235; Kastallânî, trs.b, s. 556; Halebî, 1980b, s. 163; Akkâd, 2005, s. 13). Böylece bir önemli görevin ashâb içinde sadece kendisine verilmesi Hz. Peygamber'in ona olan bakış açısını göstermesi bakımından manidardır. Bu durum da Hz. Ebû Bekir'i sahâbe nezdinde üstün bir konuma taşımıştır.

Hz. Ebû Bekir'in Hz. Peygamber'e nasıl tabi olduğunun ve mesajını nasıl anladığının en güzel örneklerinden birisi de irtihali karşısında sergilediği davranışıdır. Hz. Peygamber vefat ettiğinde sahâbiler bir şaşkınlık geçirmişlerdi. Hz. Peygamber'in vefatını kabullenmeleri kolay olamamıştır. Hatta Hz. Ömer, Hz. Peygamber'in ölmediğini söylemiş ve öldü diyenlerin boynunu vuracağını ilan etmiştir. Vefat üzerine oraya intikal eden Hz. Ebû Bekir metanetli ve soğukkanlı bir şekilde Hz. Peygamber'in vefatını insanlara duyurmuş ve Kur'ân'ı referans göstererek bazı âyetler okumuştur. Bu âyetler şunlardır: *"Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi*

o ölür veya öldürülürse gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim gerisin geriye dönerse, Allah'a hiçbir zarar veremez. Allah şükredenleri mükâfatlandıracaktır." (Âl-i İmrân, 3:144). *"Ey Muhammed! Şüphesiz ki sen de öleceksin, onlar da ölecekler"* (Zümer, 39:30). *"Yeryüzünde bulunan her şey yok olup gidecektir. Ancak yüce ve cömert olan Rabbinin varlığı bakidir."* (Rahman, 55:26-27). *"Her nefis ölümü tadacaktır. Kıyamet günü, ecirleriniz size mutlaka ödenecektir."* (Âl-i İmrân, 3:185). Bunun devamında Hz. Peygamber'e ibadet eden olduysa onun aralarından ayrıldığını bilmesi gerektiğini fakat şayet Cenâb-Hakk'a ibadet ediyorsa O'nun ebedî olduğunu hatırlatarak insanları teskin etmiştir. (İbn Sa'd, 2001b, ss. 233-237). Esasen Hz. Ebû Bekir de Hz. Peygamber'in vefatına üzülmuş fakat bu üzüntü dava anlamında yapması gerekenleri unutturmamış ve Hz. Peygamber'in ashâbını metanet ve sükûnete davet ederek bu gerçeği söyleyebilmiştir. Hz. Ebû Bekir'in bu kısa konuşmasında vurguladığı hakikat aslında dinin mesajını doğru anladığının ve Hz. Peygamber'e olan ittibasının bir göstergesidir. Hz. Ebû Bekir, Hz. Peygamber artık aralarında olmasa da O'nun uygulamalarına tabi olmanın asıl görevleri olduğunu idrak etmiş ve sahâbîleri bu şaşkınlık ve ne yaptığını bilememe halet-i ruhiyesinden kurtarmıştır.

Yukarıda verilen bilgiler ışığında denilebilir ki Hz. Peygamber hayatta iken Ebû Bekir'in Allah ve Rasûlû katındaki değeri ve fazileti sahâbe tarafından bilinmekteydi. Bu minvalde şu değerlendirmelerde bulunmak mümkündür:

1. Hz. Peygamber'i en iyi tanıyan ve tabiri yerindeyse ondan hiç ayrılmayan Hz. Ebû Bekir'in sahâbe nezdindeki mevki farklıydı. Onu farklı kılan da Hz. Peygamber'e bağlılığı ve şahsî manada ortaya koyduğu gayretleridir.
2. Sahâbe Hz. Ebû Bekir'in Hz. Peygamber tarafından takdir edildiğine ve O'nun tarafından çok sevildiğine şahitlik etmişlerdir. Bu da onların nezdinde Hz. Ebû Bekir'i farklı kılan hususlardan biri olmuştur. Bunun böyle olmasının delillerinden birisi de Hz. Peygamber'in hicret arkadaşı olmasıdır. Onlarca sahâbî içinde Müslümanlar için tarihî bir dönüm noktası olan Mekke'den Medine'ye hicret esnasında Hz. Peygamber tarafından Hz. Ebû Bekir'in yol arkadaşı olarak seçilmesi sıradan bir hadise olmadığı gibi tesadüfen olmuş bir durum da değildir.
3. Sahâbîler içinde Kur'an'da ismi geçen tek kişi Zeyd b. Hârise'dir. Bununla birlikte doğrudan adı geçmese de zımnî Hz. Ebû Bekir'in de zikredildiği nakledilmiştir. Biyografisinde böyle bir hadisenin yer almış olması Hz. Ebû Bekir'in ashâb içinde farklı konumda olduğunun göstergesidir. Zira doğrudan Cenâb-ı Hakk'ın kendisinden bahsetmesi ve onu Kur'an'da zikretmesi sıradan bir olay değildir. Ashâb da bunun idrakindeydi.
4. Hz. Ebû Bekir'in Aşere-i Mübeşşere'den olması da sahâbenin onu farklı bir konumda değerlendirmesinde etkili olmuştur. Daha yaşıyor iken cennetle

müjdelenmiş olması onun durduğu yeri göstermesi bakımından önemlidir. Bu durum da ashâbın gözünden kaçmamıştır.

5. Hz. Ebû Bekir'in samimiyet ve ihlâsı herkes tarafından malumdu. Siddîk olarak isimlendirilmesinin temelinde de bu vardı. Bu da ashâb tarafından sevilmesine vesile olmuştur.
6. Gerekliğinde malının tamamından Allah yolunda vazgeçecek kadar fedakâr ve cömert oluşu ashâb tarafından takdir edilmiştir. Bu konuda onlara da örneklik teşkil etmiştir. Bu özelliği ashâb nezdinde hayranlık uyandırmıştır.
7. Hz. Peygamber'in mesajlarının satır aralarını iyi kavraması ve soğukkanlı bir mizaca sahip olması pek çok meselenin hallinde belirgin rol oynamıştır. Ashâb bu özelliğine müdrikti. Mesela Hz. Peygamber'in vefatı esnasında ortaya koyduğu davranış bu kabildendir.
8. Hz. Peygamber ile olan münasebeti dolaylı olarak sahâbe ile münasebetini belirlemiştir. Başka bir ifadeyle Hz. Ebû Bekir gerek dinî vecibeleri yerine getirmiş gerekse sosyal hayata dair esasları Hz. Peygamber'den öğrenmiş ve hiç beklemeden hayatına tatbik etmiştir. Böylece ashâb ile ilişkileri İslâm'ın ortaya koyduğu çerçevede tezahür etmiştir.
9. Hz. Ebû Bekir'in ilk Müslüman olması ve tebliğ faaliyetlerinde bulunması Hz. Peygamber tarafından bir ayrıcalık olarak tavsif edilmiştir. Sahâbe arasında pek çok kişi onun tebliğ faaliyeti neticesinde Müslüman olmuştur. Bu da Hz. Ebû Bekir'in farklı değerlendirilmesinde önemli rol oynamıştır.
10. Hilafet makamında iken liyakat ve ehliyete değer verdiği gibi öncesinde de bizzat kendisi bu özelliği haizdi. Mesela yukarıda zikredildiği üzere Benî Teym kabilesine mensup olduğu için veya asabiyet, şan, şöhret gibi sebeplerle hilafet makamına gelmemiştir. Tam tersine bizzat kendisinin sergilediği davranışların neticesinde hilafeti konusunda şahsına bir itiraz olmamıştır. Başka bir ifadeyle halife seçilmesine karşı çıkanlar olmuşsa da bunlar onun şahsiyeti, karakteri ve geçmişi konusunda olumsuz herhangi bir hususu dile getirmemişlerdir. Yapılan tartışmalar farklı bir zeminde cereyan etmiştir.

Sonuç

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse Hz. Ebû Bekir Hz. Peygamber döneminde sergilediği davranışları ve kişisel özellikleriyle Hz. Peygamber'in nezdinde olduğu gibi ashâb nezdinde de önemli bir yer edinmiştir. Hz. Peygamber'e bağlılığı, sadakati, fedakârlığı, cömertliği gibi hasletleri ashâbın gözünde mümtaz bir konumda olmasına vesile olmuştur. Kur'an, mağaradaki durumu hakkında ikinin ikincisi dediği gibi Hz. Ebû Bekir toplumda Hz. Peygamber'in olmadığı zamanlarda ilk aranan isimlerden biri olmuştur. Buradan hareketle

H. Ebû Bekir'in kamuoyundaki itibarını kabilesinden veya ailesinden dolayı değil, aksine şahsî gayret ve faaliyetlerinden kazandığını söylemek mümkündür. Hz. Peygamber dönemindeki hizmetleri sahâbîler tarafından tanınmasına, sevilmesine ve itibar görmesine vesile olmuştur. Neticede Benî Saîde çardağında doğal bir ortamda gerçekleşen hilafet toplantısında geçen diyaloglar göz önüne alındığında onun şahsına yönelik herhangi bir itirazın olmadığı görülmektedir. Tam tersine Ensâr ve Muhacir onun hakkında hüsnü şehadette bulunarak kendisini halife olarak seçmişlerdir. Bu durum Hz. Ebû Bekir'in sosyal hayatta insanlarla olan müspet ilişkilerini ve kamuoyundaki nüfuzunu göstermesi bakımından manidardır.

Kaynakça

- Akkâd, Abbâs Mahmûd el-'Akkâd. (2005). *Abkariyyetu's-Siddik*, 6. b., Kâhire: Nehdatu Mısır.
- Akyürek, Y. (2018). *İslam tarihi I. Raşid halifeler dönemi-I (Hz. Ebubekir)*, İstanbul: Lisans.
- Algül, H. (2003). Hz. Ebû Bekir'in İslâm'ın ilk yıllarındaki faaliyetlerine genel bakış. *İSTEM Dergisi*, 1, 27.
- Algül, H. (2018). *İslâm tarihi-hulefâ-i râşidîn 3*. Bursa: Emin.
- Belâzürî, Ahmed b. Yahyâ b. Câbir. (1996a). *Kitâbu cumel min ensâbi'l-eşrâf*. (C. 1). nşr. Suheyl Zekkâr-Riyâd Ziriklî, Beyrut: Dâru'l-Fikr.
- Belâzürî, Ahmed b. Yahyâ b. Câbir. (1996b). *Kitâbu cumel min ensâbi'l-eşrâf*. (C. 10). nşr. Suheyl Zekkâr-Riyâd Ziriklî, Beyrut: Dâru'l-Fikr.
- Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin b. Alî (1998a). *Delâilü'n-nübüvve*. Abdülmü'tî Ka'acî (Thk.). (C. 2). Kahire: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin b. Alî (1998b). *Delâilü'n-nübüvve*. Abdülmü'tî Ka'acî (Thk.). (C. 6). Kahire: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin b. Alî (1998c). *Delâilü'n-nübüvve*. Abdülmü'tî Ka'acî (Thk.). (C. 7). Kahire: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Buhârî, Muhammed b. İsmâîl. (1992). *Sahîhu'l-Buhârî*, İstanbul: Çağrı.
- Bûtî, Muhammed Sa'îd Ramazan. (1991). *Fikhu's-sîreti'n-nebeviyye*. 10. b., Beyrut: Dâru'l-Fikri'l-Mu'âsir.
- Çubukçu, A. (1994). Ebû Kuhafe. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde. (C. 10, ss. 177-178). İstanbul: TDV.
- Demircan, A. (2015). *Râşid halifeler*. İstanbul: Beyan.

- Dineverî, Abdullâh b. Muslim b. Kuteybe. (1990), *el-İmâme ve's-siyâse*. Alî Şîrî (Nşr.). (C. 1). Beyrut: Dâru'l-Edvâ.
- Fayda, M. (1988). Abdullah b. Cüdân. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde. (C. 3, ss. 93-94). İstanbul: TDV.
- Fayda, M. (1994). Ebû Bekir. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 10, ss. 101-108). İstanbul: TDV.
- Fayda, M. (2014). *Hulefâ-yı râşidîn devri*. İstanbul: Kubbealtı.
- Halebî, Alî b. Burhâniddîn. (1980a). *es-Sîretu'l-halebiyyefî sîreti'l-emîni'l-me'mûn*. (C. 1). Beyrut: Dâru'l-Ma'rife.
- Halebî, Alî b. Burhâniddîn. (1980b). *es-Sîretu'l-halebiyye fî sîreti'l-emîni'l-me'mûn*. (C. 2). Beyrut: Dâru'l-Ma'rife.
- Halebî, Alî b. Burhâniddîn. (1980c). *es-Sîretu'l-halebiyye fî sîreti'l-emîni'l-me'mûn*. (C. 3). Beyrut: Dâru'l-Ma'rife.
- Hamidullah, M. (2009). *İslam peygamberi*, Mehmet Yazgan (Çev.), İstanbul: Beyan.
- İbn Asâkir, Ali b. el-Hasen (1995a). *Târîhu Dimaşk*. Amr b. Garâme el-Amrî (Thk.). (C. 10). Beyrut: Dâru'l-Fikr.
- İbn Asâkir, Ali b. el-Hasen (1995b). *Târîhu Dimaşk*. Amr b. Garâme el-Amrî (Thk.). (C. 30). Beyrut: Dâru'l-Fikr.
- İbn Abdilberr, Muhammed b. Abdilberr. (1992). *el-İstî'âb fî ma'rifeti'l-ashâb*. Alî Muhammed el-Bicâvî (nşr.). (C. 3), Beyrut: Dâru'l-Cil.
- İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî. (1995). *el-İsâbe fî temyizi's-sahâbe*. Adil Ahmed Abdulmevcûd - Ali Muhammed Mu'avvad (nşr.). (C. 4). Beyrut: Dâru'l-Kutubî'l-İlmiyye.
- İbn Haldûn, Abdurrahmân b. Muhammed (1988). *Kitâbü'l-iber ve divânü'l-mübtede' ve'l-haber fî târihi'l-Arab ve'l-Berber ve men âsarahüm min zevi's-şe'ni'l-ekber*. Halîl Şehhâde (Thk.). (C. 2). Beyrut: Dâru'l-Fikr.
- İbn Hallikân, Muhammed b. Ebî Bekr, (1978), *Vefeyâtu'l-a'yân ve enbâu ebnâi'z-zemân*. İhsân 'Abbâs (nşr.). (C. 3). Beyrut: Dâru Sâdir.
- İbn Hişâm, Abdülmelik b. Hişâm. (1990a). *es-Sîretu'n-nebeviyye*, (C. 1). Umar Abdusselâm Tedmurî (nşr.). Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî.
- İbn Hişâm, Abdülmelik b. Hişâm. (1990b). *es-Sîretu'n-nebeviyye*, (C. 2). Umar Abdusselâm Tedmurî (nşr.). Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî.

- İbn Hişâm, Abdülmelik b. Hişâm. (1990c). *es-Sîretu'n-nebeviyye*, (C. 4). Umar Abdusselâm Tedmurî (nşr.). Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî.
- İbn İshâk, Muhammed b. İshâk b. Yesâr, (1976). *Sîretu İbn İshâk*, Muhammed Hamîdullâh (nşr.). Fas: Matba'atu Muhammed el-Hâmis.
- İbn İshâk, Muhammed b. İshâk b. Yesâr. (2004). *es-Sîretu'n-nebeviyye*. Ahmed Ferîd el-Mezîdî (nşr.). (C. 1). Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ' İsmâîl b. Şihâbiddîn. (1990a). *el-Bidâye ve'n-nihâye*, (C. 2). Beyrut: Mektebetu'l-Ma'ârif.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ' İsmâîl b. Şihâbiddîn. (1990b). *el-Bidâye ve'n-nihâye*. (C. 3). Beyrut: Mektebetu'l-Ma'ârif.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ' İsmâîl b. Şihâbiddîn. (1990c). *el-Bidâye ve'n-nihâye*. (C. 5). Beyrut: Mektebetu'l-Ma'ârif.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ' İsmâîl b. Şihâbiddîn. (1990d). *el-Bidâye ve'n-nihâye*. (C. 6). Beyrut: Mektebetu'l-Ma'ârif.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ' İsmâîl b. Şihâbiddîn. (1990e). *el-Bidâye ve'n-nihâye*. (C. 7). Beyrut: Mektebetu'l-Ma'ârif.
- İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd. (2001a). *Kitâbu't-tabakâti'l-kebîr*. Alî Muhammed Umar (nşr.). (C. 1). Kahire: Mektebetu'l-Hâncî.
- İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd. (2001b), *Kitâbu't-tabakâti'l-kebîr*, Alî Muhammed Umar (nşr.). (C. 3). Kahire: Mektebetu'l-Hâncî.
- İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd. (2001c), *Kitâbu't-tabakâti'l-kebîr*, Alî Muhammed Umar (nşr.). (C. 5). Kahire: Mektebetu'l-Hâncî.
- İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd. (2001d), *Kitâbu't-tabakâti'l-kebîr*, Alî Muhammed Umar (nşr.). (C. 6). Kahire: Mektebetu'l-Hâncî.
- İbn Seyyidi'n-Nâs, Muhammed b. Muhammed el-Ya'merî. (1993a). *Uyûnü'l-eser fî fûnûni'l-megâzî ve's-şemâ'il ve's-siyer*. İbrahim Muhammed Ramazan (Thk.). (C. 1). Beyrut: Dâru'l-Kalem.
- İbn Seyyidi'n-Nâs, Muhammed b. Muhammed el-Ya'merî. (1993b). *Uyûnü'l-eser fî fûnûni'l-megâzî ve's-şemâ'il ve's-siyer*. İbrahim Muhammed Ramazan (Thk.). (C. 2). Beyrut: Dâru'l-Kalem.
- İbnü'l-Esîr, İzzüddîn Ali b. Muhammedç (1994). *Üsdü'l-gâbe fî ma'rifeti's-sahâbe*. Ali Muhammed Muavviz & Âdil Ahmed(Thk.). (C. 3). Beyrut.

- İbnü'l-Esîr, İzzüddîn Ali b. Muhammed. (1987a). *el-Kâmil fi't-târîh*. Ebu'l-Fidâ Abdullâh el-Kâdî (nşr.). (C. 1). Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- İbnü'l-Esîr, İzzüddîn Ali b. Muhammed. (1987b). *el-Kâmil fi't-târîh*. Ebu'l-Fidâ Abdullâh el-Kâdî (nşr.). (C. 2). Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- Kastallânî, Muhammed b. Ahmed. (t.y.a) *el-Mevâhibü'l-ledünniyye bi'l-minahi'l-Muhammediyye*. (C. 1). Kahire: el-Mektebetü't-Tevfikiiyye.
- Kastallânî, Muhammed b. Ahmed. (t.y.b) *el-Mevâhibü'l-ledünniyye bi'l-minahi'l-Muhammediyye*. (C. 3). Kahire: el-Mektebetü't-Tevfikiiyye.
- Köksal, M. A. (1979). *Hz. Muhammed ve İslamiyet*, İstanbul: İrfan.
- Köse, F. B. (2019). Hz. Ebu Bekir'in aile hayatı, *Hz. Ebu Bekir Sempozyumu* içinde. Ali Aksu (ed.). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi.
- Mizzî, Cemâluddîn Ebu'l-Haccâc Yûsuf. (1988). *Tehzîbu'l-kemâl fî esmâ'ir-ricâl*. (C. 15). Beyrut: Muessesetu'r-Risâle.
- Müslim, Müslim b. Haccâc. (1992). *Sahîhu Müslim*. İstanbul: Çağrı.
- Nuveyrî, Ahmed b. Abdilvehhâb. (2004). *Nihâyetu'l-ereb fî funûni'l-edeb*. (C. 19). Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- Sabuncu, Ö. (2020). *Hz. Ebû Bekir*. İstanbul: Beyan.
- Sarıçam, İ. (2013). *Hz. Ebû Bekir*. Ankara: TDV.
- Suyutî, Celâluddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr. (2013). *Târîhu'l-hulefâ'*. Katar: Vezâratu'l-Evkâf ve's-Şuûni'l-İslâmiyye.
- Şâmî, Şemsüddîn Muhammed b. Yûsuf. (1993a). *Sübülü'l-hüdâ ve'r-raşâd fî sîreti hayri'l-ibâd (es-Sîretü's-Şâmiyye)*. Âdil Ahmed Abdulmevcûd & Ali Muhammed Muavviz (Thk.). (C. 2). Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- Şâmî, Şemsüddîn Muhammed b. Yûsuf. (1993b). *Sübülü'l-hüdâ ve'r-raşâd fî sîreti hayri'l-ibâd (es-Sîretü's-Şâmiyye)*. Âdil Ahmed Abdulmevcûd & Ali Muhammed Muavviz (Thk.). (C. 3). Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- Şâmî, Şemsüddîn Muhammed b. Yûsuf. (1993c). *Sübülü'l-hüdâ ve'r-raşâd fî sîreti hayri'l-ibâd (es-Sîretü's-Şâmiyye)*. Âdil Ahmed Abdulmevcûd & Ali Muhammed Muavviz (Thk.). (C. 12). Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- Taberî, Muhammed b. Cerîr. (1969a). *Târîhu't-Taberî: Târîhu'r-rusul ve'l-mulûk*. (C. 2). Mısır: Dâru'l-Ma'ârif.
- Taberî, Muhammed b. Cerîr. (1969b). *Târîhu't-Taberî: Târîhu'r-rusul ve'l-mulûk*. (C. 3). Mısır: Dâru'l-Ma'ârif.

Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ. (1992). *Sünen*. İstanbul: Çağrı.

Üstün, N. (2013). *Hz. Ebubekir*. İstanbul: Beyan.

Vakidî, Muhammed b. Umar b. Vâkîd. (1966a). *Kitâbu'l-megâzî*. Marsden Jones (ed.), (C. 2). London: Oxford University Press/Âlemu'l-Kutub.

Vakidî, Muhammed b. Umar b. Vâkîd. (1966b). *Kitâbu'l-megâzî*. Marsden Jones (ed.), (C. 3). London: Oxford University Press/Âlemu'l-Kutub.

Zehebî, Muhammed b. Ahmed. (1993a). *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-meşâhîri ve'l-a'lâm*. Ömer Abdüsselâm et-Tedmürî (Thk.). (C. 1). Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî.

Zehebî, Muhammed b. Ahmed. (1993b). *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-meşâhîri ve'l-a'lâm*. Ömer Abdüsselâm et-Tedmürî (Thk.). (C. 2). Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî.

Zehebî, Muhammed b. Ahmed. (1993c). *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-meşâhîri ve'l-a'lâm*. Ömer Abdüsselâm et-Tedmürî (Thk.). (C. 3). Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî.